

Oecumenische Janskerkgemeente - viering 20 oktober 2019

Thema: In het begin was het woord

Cyclus: Hildegard von Bingen

Overweging: Kees van der Zwaard

*

Fragment uit Scivias van Hildegard von Bingen

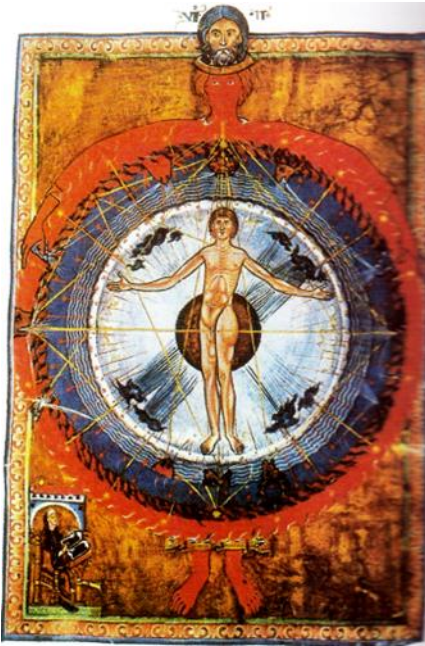
Ik hoorde een stem uit de hemel die tot mij sprak:

“Zeg dus deze wonderbare dingen, en je moet ze opschrijven zoals je ze hebt leren kennen.” Het volgende gebeurde in het jaar 1141 van de menswording van Gods Zoon, Jezus Christus. Ik was toen 42 jaar en 7 maanden oud. Een vurig licht van een geweldige intensiteit drong vanuit een heldere hemel mijn hersenen binnen. Heel mijn hart en mijn borst werden in vlam gezet, niet verbrandend maar verwarmend zoals de zon een voorwerp verwarmt waarop ze schijnt. En plotseling begreep ik de diepere betekenis van de Schriften n.l. van de Psalmen, de Evangelies en de andere katholieke boeken uit het Oude en het Nieuwe Testament. Maar ik had geen inzicht in woorden, en ook geen kennis van de indeling van lettergrepen of van naamvallen en tijden van werkwoorden. Maar de invloed en de geheime werking van heimelijke en wonderlijke visioenen had ik al in mij ervaren vanaf mijn meisjesjaren. Ik was toen vijf jaar oud. En ook nu gaat dat nog op wonderlijke wijze door. Ik heb dit eerder nooit aan iemand verteld, behalve aan een paar religieuzen die in dezelfde kloostergemeenschap leefden als ik. Maar ondertussen, wachtend op de tijd dat God in zijn goedheid wilde dat het openbaar zou worden, heb ik dit in rustig stilzwijgen vóór mij gehouden.

Maar, echt waar, de visioenen die ik zag, heb ik niet waargenomen terwijl ik droomde of sliep, of tijdens een uitzinnige vervoering, of met mijn lijfelijke ogen en oren, of op afgezonderde plaatsen. Ik nam ze waar terwijl ik klaar wakker was, helder van geest, met ogen en oren van de innerlijke mens, op openbare plaatsen, op de wijze zoals God het wilde. Hoe dat precies gebeurt, is moeilijk te doorgronden voor een mens die leeft volgens het vlees.

*

In het begin was het woord

Op de voorkant van de liturgie staat een miniatuur bij een visioen van Hildegard von Bingen. Een kosmosvisioen.

Met de mens – klassiek – in het midden.

De armen uitgestrekt als Christus aan het kruis.

Dus niet als heerser.

Achter en om de mens heen zien we drie cirkels.

Eerst de aarde.

Daaromheen verschillende hemelsferen.

Regen, wind, planeten sterren.

Er lopen verbindingslijnen van buiten naar binnen en van binnen naar buiten.

En daaromheen staat een rode, vlammeende gestalte,

Als een cirkel om de hele kosmos.

Volgens Hildegard is dat de goddelijke liefde, die alles beschermt en behoedt, en van een warme energie voorziet.

De kosmos is opgenomen in de buik, de baarmoeder van de Allerhoogste

Als deze miniatuur een film was, dan zouden al die cirkels als raderen om elkaar heen draaien.

De mens lijkt centraal te staan, maar wordt oneindig overstegen door dat goddelijke vuur. En tegelijk wordt de mens van dat vuur doordrongen tot in je vezels, je haarvaten, je cellen. Kortom: makrokosmos en mikrokosmos stromen door de mens heen.

In het kleinste gloeit het grootse.
 Al het grootse komt in het kleinste aan het licht.
 En wij mensen zijn daar getuige van als we ervaren dat we verbonden zijn met wie of wat ons overstijgt –
 èn als we die grootsheid ontdekken in een waterdruppel, een zandkorrel, een pupil van een oog.

Iets van die cirkelbeweging omhoog en omlaag proberen we vandaag te naderen.
 We lezen de proloog van het Johannes-evangelie.
 Enerzijds is het de ouverture voor de symfonie van het evangelie.
 Anderzijds kun je de proloog terugbrengen tot één kernwoord: Licht
 Van macro naar micro en van micro naar macro.

We cirkelen om die proloog heen.
 In drie vertalingen, drie gedachtengangen, drie gedichten en één lied:

Ieder, alles, kleinste en grootste
 gezien van oer-eeuwig af aan
 is bij het weten van God.

*Lied van Hildegard von Bingen, Over de schepping
 bewerking van Jannet Delver
 geschreven naar het lied 'Caritas abundat'*

Dat zingen we drie keer. Hopelijk steeds een laag dieper.

Johannes 1,1-5 (vertaling M.H. van der Zeyde)

Het is altijd geweest, het Woord,
 - geweest van den beginne.
 Het Woord stond voor Gods Aangezicht,
 het was God zelf, het Woord.

Hij die het Woord is, was van den beginne
 voor het Aangezicht Gods.

Alles is door Hem geworden
 en zonder Hem geworden
 is geen ding dat geworden is.

In het Woord was het Leven,
 en dit Leven
 was het licht voor wie mensen zijn.

Het Licht, in de duisternis schijnt het,
 - de duisternis nam het niet op.

Een gedachte en een gedicht

Johannes begint met Genesis: In den beginne.
Of: in beginsel, in principe.

Johannes neemt het woord en begint met te zeggen,
dat het woord er eerder was dan hij, dan wij.
Dat het woord eerder is, ouder is, eeuwig is.
Want het Woord is bij God.
En het gaat aan alles, aan ons, vooraf.

En het wordt nog geheimzinniger.
Want het Woord is niet alleen bij God, het is in God, het Woord is God.
Daar duizelt het al.
In de eerste regel.
Er is een taal, er is een spreker, er is een zin.
En elke vorm van leven komt daar vandaan.

Zoals een psalm zegt:
God sprak en het was.
God gebod en het stond.

Johannes gaat nog verder.
Hij gaat de tijd voorbij.
Het is altijd zo geweest.
God sprak en het was.
En het zal altijd zo zijn.
God spreekt en het is.
Zonder dat Woord is er niks.

Johannes begint bescheiden en groots.
We zijn verbonden met een dimensie, waar we niet bij kunnen,
die we niet kunnen grijpen, niet begrijpen.

Kortom: hij neemt ons mee naar het geheim van het begin.
Naar waar we beginnen te stotteren, te hakkelen.
Omdat het groter is dan wij, oneindig veel ruimer.
De grote goddelijke buik van warme energie.

Ik sprak gisteren iemand, die me vertelde over de structuren van de kosmos.
Structuren waar Johannes geen weet van had.
Hij vertelde over zonnestelsels.
Niet één, maar oneindig veel
En wij wonen in een kleintje. Aan de rand.
Hij sprak over melkwegen, uitdijende ruimte, zwarte gaten.

Over hoe klein de mens is, een kruimel op de rok van het universum
En over het wonder dat er Iets is. En niet niets.

Johannes noemt dat: het licht schijnt in de duisternis.
En – voegt hij er hoopvol aan toe – het duister heeft het niet gegrepen.
Dat is het begin.
Er is licht.
Wij leven van dat licht.
Er is duister.
Maar het duister snapt niets van het dat licht.
Dat licht is een andere wereld.

Johannes nodigt ons uit om in dat licht te gaan staan.
Om met dat licht mee te kijken.

De Poolse dichter Zbigniew Herbert doet dat op zijn manier:

ZIE

In helderblauw koud als een wetsteen voor hun vleugels
lopen de engelen verheven en ook zeer onaards
over de sporen van schittering rotsblokken van schaduw
en zinken langzaam neer in de verbeelde hemel.
Maar komen even later bleker nog te voorschijn
aan geen zijde van de hemel gene zijde van de ogen.
Zeg niet dat het niet zo is dat engelen niet bestaan
Jij gedompeld in de vijver van je luie lichaam
die alles in de kleur ziet van je eigen ogen.
en verzadigd van de wereld halt houdt – op de wimpergrens.

U mag het hele gedicht van mij vergeten,
behalve de uitnodiging om te kijken aan gene zijde van je ogen,
voorbij de wimpergrens.
Zie!

Hoe doe je dat?
Daarover straks.
De blik van Hildegard.

Lied Ieder, alles, kleinste en grootste
gezien van oer-eeuwig af aan
is bij het weten van God.

Johannes 1,4-11 (Statenvertaling)

In het Woord was het leven en het leven was het licht van de mensen.
 En het licht schijnt in de duisternis, en de duisternis heeft het niet begrepen.
 Er was een mens door God gezonden; zijn naam was Johannes.
 Hij kwam tot een getuigenis, om van het licht te getuigen,
 opdat allen door hem geloven zouden.
 Hij was het licht niet, maar was gezonden om van het licht te getuigen.
 Dit was het waarachtige licht, dat in de wereld komt en ieder mens verlicht.
 Hij was in de wereld en de wereld is door Hem ontstaan en de wereld heeft Hem niet gekend.
 Hij kwam tot het Zijne, maar de Zijnen hebben Hem niet aangenomen.

Een gedachte en een gedicht

Er was een mens door God gezonden; haar naam was Hildegard.
 Zij kwam tot een getuigenis, om van het licht te getuigen,
 opdat allen door haar geloven zouden.
 Zij was het licht niet, maar was gezonden om van het licht te getuigen.

Hildegard ziet het licht.
 'Een vurig licht van een geweldige intensiteit
 drong vanuit een heldere hemel mijn hersenen binnen.
 Heel mijn hart en mijn borst werden in vlam gezet,
 niet verbrandend maar verwarmend
 zoals de zon een voorwerp verwarmt waarop ze schijnt.'

Hildegard slaapt niet.
 Ze droomt niet. Ze hallucineert niet.
 Ze is klaarwakker was, helder van geest.
 Ze ziet en ze hoort.
 Met ogen en oren van de innerlijke mens.

Dat had ze als kind al.
 Voor een kind is dat verwarrend.
 Een kind is er niet op verdacht.
 En dat maakt de ervaring onverdacht.
 Kinderen zitten niet te wachten op een visioen.
 Maar sommige kinderen hebben soms een ervaring van eenheid.
 Eenheid met alles.
 Onverwacht, onverklaarbaar, overweldigend en fascinerend.
 Vaak praten ze er niet over, want volwassenen reageren vaak met onbegrip.
 Doe maar normaal.
 Of: je hebt gedroomd.

Iemand vertelde me.
 'Ik was zeven jaar. Ik liep op de dijk.
 De avond viel. Het werd schemerig.
 In de dijk was een opening.
 In die opening was het licht.
 Ik zag dat licht.
 Het duister verdween.
 Ik wist: in dat licht woont God.
 Ik liep verder.
 Niet bang, eerder verwonderd en blij.
 God is vlakbij.
 Dat ben ik nooit vergeten.'

Hildegard noemt dat de ervaring van het levende licht.
 Dat is een moment, een eeuwig moment.
 Daar had zij er veel van.
 Maar de meeste tijd leefde ook zij in de schaduw van dat eeuwige moment. In de schaduw van het levende licht.
 En zo noemt zij het ook.
 Ik leef in de schaduw van het levende licht.
 Die ene ervaring draag je met je mee.
 'Ik ben het nooit vergeten.'

Hildegard zet een stap verder.
 Alles wat ze doet, doet ze in de schaduw van het levende licht.
 In de hoop dat het levende licht zelf er doorheen zal vallen.
 En de mensen zal verlichten.

Vrij naar Johannes:
 Zij kwam tot een getuigenis, om van het licht te getuigen,
 opdat allen door haar geloven zouden.
 Zij was het licht niet, maar was gezonden om van het licht te getuigen.

En Hildegard getuigt van wat zij heeft gezien in dat licht:

Ik ben het verborgen vuur in alles, en alles geurt van mij,
 en als de adem in de mens, een ademtocht van vuurgloed,
 zo leven de dingen en zullen niet sterven,
 want ik ben hun leven.
 Ik vlam als goddelijk vurig leven
 over het pralende arenveld.,
 ik glans in de schijn van de vuurgloed,
 ik brand in de zon, de maan en de sterren,
 in de windvlaag is geheimvol leven van mij
 en houdt bezielend alles samen.

Lied Ieder, alles, kleinste en grootste
gezien van oer-eeuwig af aan
is bij het weten van God.

Johannes 1,9-14 (Naardense Bijbel)

het waarachtige licht
dat iedere mens verlicht, is geweest
komende tot de wereld.

In de wereld is het geweest
en de wereld is erdoor geworden,
en de wereld heeft hem niet herkend;

tot het zijne is hij gekomen
en de zijnen hebben hem niet aangenomen;

maar zovelen hem hebben aangenomen,
hun heeft hij de volmacht gegeven
kinderen van God te worden,-
zij die geloven in zijn naam;

die niet uit stuwingen van bloed,
niet uit de wil van menselijk vlees en
niet uit de wil van een man,
nee, uit God geboren zijn.

Het spreken is vlees-en-bloed geworden
en heeft bij ons zijn tent opgeslagen;
wij hebben zijn glorie aanschouwd,
een glorie van een eniggeborene
van bij een Vader,-
vol van genade en waarheid.

Een gedachte en een gedicht

We zijn uitgenodigd om te kijken voorbij onze wimpergrens.
Aan gene zijde van onze ogen,

We zijn uitgenodigd om wat we daar zien – het levende licht –
mee te nemen ons leven in,
om te leven in de schaduw van het levende licht.

Maar hoe doe je dat?
 In een wereld die dat levende licht niet aanneemt.
 In een wereld, die het licht liever opsluit
 opdat het duister niet aan het licht komt.

Ik denk aan de Turkse schrijver Ahmet Altan.
 Hij is Erdogan onwelgevallig.
 En dus opgesloten.
 Hij schrijft vanuit zijn gevangenis een boek:
 'Ik zal de wereld niet meer zien.'
 Hij schrijft: 'Ik wist dat mijn leven voortaan met tegenvuren gepaard zou gaan.
 Ik zou het vuur, aangestoken door degenen die mij in een kooi stopten, omcirkelen met het
 vuur van mijn geest en doven. ... Vuur wordt met vuur bestreden. (p.28)

Deze man verbindt zijn geest met de spirit van een groter vuur.
 Zo vecht hij met het duister.
 En zo blijft hij staande.

Wij zitten niet gevangen, maar duisternis is er genoeg.
 Wat te doen?
 Laten we beginnen bij de dankbaarheid,
 Dat er licht is.
 Dat er iets is en niet niets.
 Dat er iets aan ons vooraf gaat: het woord.
 Dat er iemand om ons heen staat met vurige, warme energie.
 Dat iemand ons bestaan wil.

Dat dat woord in ons vlees en bloed wordt.
 Wij zijn uitgesproken mensen
 omdat het licht in ons gestalte krijgt.

En dat is wat we kunnen meenemen.
 Ons alledaagse leven in.
 Hoe krijgt dat licht gestalte in mij?
 Hoe geef ik dat licht gestalte?

Of, zoals Johannes het zegt:
 Hoe geef ik dat licht onderdak?
 Hoe bouw ik er een tent voor.

Mooi beeld: een tent voor het licht.
 Een plek waar het licht even naar binnenvalt.
 Waar het even niet duister is.

Waar dat is, waar dat gebeurt, gebeurt het geheim van het begin.
In beginsel zijn wij niet alleen.
In principe zijn wij kinderen van de Ene.

Zoals de dichteres Vasalis het vangt in woorden:

In de oudste lagen van mijn ziel,
waar hij van stenen is gemaakt,
bloeit als een gaaf ontkleurd fossiel,
de stenen bloem van uw gelaat.

Ik kan mij niet van u bevrijden,
er bloeit niets in mijn steen dan gij,
de oude weelden zijn voorbij.
Maar niets kan mij meer van u scheiden.

Laat het zo zijn.

Lied Ieder, alles, kleinste en grootste
gezien van oer-eeuwig af aan
is bij het weten van God.